

КИРИЛ ХРИСТОВ

Марко Зааралията

Генчо Дръжтеме обичаше още от дете гърмежи, пуканица. Той бе се метнал на баща си, стария Боню Дръжтеме, който яхнеше ли магарето и тръгнаше ли с дружина за лъджите, за нищо друго не мислеше, освен да си пукне с чакмаклиите пищови. Особено спираха ли на Ай-бунар, да си оставят срама и да сръбнат по половин бинлик спирт, най-напред ще изгърми с натъпкан чак до горе пищов и ще се провикне:

– Бре, бре, бре, брее, дръжте ме!

Ако това пътуване до лъджите биваше семейно, т.е. ако благоверната съпруга на Боня тупаше с боси нозе след магарето, подкарвайки го с някоя жилава пръчка или с железния кол, а децата ѝ припкаха в полукръг след нея, сърцето на първородния Генча замираше от радост при гърмежа и той също се провикваше с тън-кото си гласче:

– Бре, бре, бре, брее, дръжте ме!

Ами на Заговезни, когато току-речи от всяка къща все ще се гръмне по веднъж-дваж! Ами пък пожар когато има! Старият ще изскочи по бели гащи вълн на одъра с пушки и пищови в ръце, ще гърми едно през друго,

ще ги пълни цял трепетен от вълнение и пак ще гърми, като че се сражава с някой невидим враг. А малкият Генчо тепа около му, ни на небето, ни на земята.

Но най-голяма бе радостта на Генча, кога баща му пръв път му даде и той да гръмне. Ех, тоя чуден ден няма да се повтори!

Това събитие се случи по гроздобер. Изток не бе още нито побелял, когато корабът* на Боня Дръжтеме заскърца в тъмните улици. В кораба стърчаха бай Боню с домочадието си и няколко берачки селянки, които пееха с все гърло гроздоберската песня:

Пусни ми, лельо, Тодорка,
двама на лозе да идем.

Отстрана, ту напред, ту назад, първенецът на бай Боня яздеше охраненото едро магаре с два чепчака за отбор грозде. Когато излязоха вън от града и погледнаха към лозята, там още не светеше ни един огън. Дали от това, че никои гроздоберци не бяха ги изпреварили, или от песента на берачките, или пък от ситното друсане на магарето – не се знае – но младият Генчо почувства такъв възторг, че се пресрами и рече на баща си:

– Тате, дай и аз да опъна!

– На, сине! – отвърна старият в припадък на бащинска гордост, че е отхранил син да гърми, и му подаде от кораба пищова. Момчето подкара малко напред и изгърмя възбог. Магарето, свикнало в ръцете на Боня Дръжтеме на гърмежи, като същински артилерийски кон, не трепна нито с ухо. Генчо сега счете за нужно да се провикне вече не след баща си, а самостоятелно: „Бре, бре, бре, бреее, дръжте ме!“, повърна назад, по-

* Кораб – голям продълговат дървен съд за пренасяне и мачкане на грозде, събиращ до 1 тон. – Б. ред.

даде пищова и несвъртайки го около колата от радост, шибна добичето, което се понесе презглава към познатото му лозе.

Няма, няма да се повтори тоя ден! Генчо ходи до вечерта като в сън и не хапна зърно грозде. Виждаше му се тъй глупаво и недостойно да седне да яде грозде такъв важен човек, който току-що е гърмял! С таквояз убийствено съжаление поглеждаше той към другите деца, па и към берачките, на които вече не благоволяваше да приказва.

* * *

Когато се отвори Балканската война, на Генчо Дръжтеме, взет едвам преди няколко месеца войник, не беше за нищо тъй драго, както за това, че ще има пуканица до насита. Додето тренът летеше с техния полк към границата, той едвам се страйваше да не си гръмне.

В първото сражение Генчо беше като умопобъркан от блаженство. Оглушителните залпове го караха да хълца от радост. Ту подражаваше на зловещия писък на отделните куршуми, плъзнали се о камък, ту крещеше като изтупленник, когато някоя граната се забиеше в земята, пръснеше се с ужасен трясък и дигнеше възбог колкото една джамия пръст и камъни. Той час по час се провикваше: „Бре, бре, бреее, дръжте ме!“, пълнеше пушката, целеше се внимателно, пукаше и пак се провикваше.

След първите няколко сражения, през които Генчо Дръжтеме бе обърнал внимание на всички свои началници с буйната си веселост, що влияеше тъй хубаво на другарите му и подигаше духа им, неговите гърди бидоха украсени с кръст за храброст. Обаче почти веднага след това за Генча настанаха тежки дни. Не

че го раниха, или че го извадиха от строя и го пратиха някъде в тила, дето няма гърмежи – не! Работата бе съвсем друга. Техният полк биде присъединен към армията, която обгради първата турска столица, Одрин. И случи се, че позицията им се падна на едно таквов място, което неприятелят не удостояваше с внимание. Понякога редица дни той не им хвърляше нито една граната. И повехна, и посърна веселият момък, като че кой знае каква беда го бе сполетяла. А това угнетено състояние на Генча зарази и мнозина от ротата. Току-виж той се смръщил, оня надул нос и чака само да го закачат нещо, за да почне да псува и да се кара.

* * *

През хладна есенна вечер, когато войниците се бяха свили един до друг в землянките си и се мъчеха да заспят, Генчо Дръжтеме се яви при ротния си и му каза:

– Господин капитан, позволете ми да поразкарам малко нататък ротното магаре, да видя какво правят турчата.

– Тебе да не ти е мръднало? – учуди се ротният.

– Съвсем не, господин капитан! – отвърна бодро момъкът и продължи: – Войници с пушки ли сме ние, господин капитан, или стадо магарета, че да не ни сайдисват?... Неделя ще стане как турците съвсем са ни забравили. Да видя пък, да не би да няма никой татък?

Капитанът обичаше Генча, който преди тъй веселеше ротата, а сега се бе умислил и умърлушил, като че гемииите му бяха потънали. Видял го отново малко повеселял, той се зарадва и не му даде сърце да му откаже на молбата.

– Хайде иди се проветри, ама пази се, не ходи много нататък, да не те уловят.

– Ще уловят те... Тъй се ловяло... – измърмори докато под носа си Генчо Дръжтеме и хукна да дири ротното добиче, славния Марко Зааралията.

Додето го намери, по цялата дружина се бе пръснала вест за нощното предприятие на Генча и всички бяха изпъпнали из землянките си. Ето го и Генчо, тържествено седнал на самата задница на философски настроеното животно. А от добър и прочут род бе то – из столицата на магаретата, Ески-Заара. Много подобни нему има татъка, толкова много, че един древен писател казува: „Когато настане време за водопой, в Заара не остава жив човек...“; обаче тъкмо като Марка няма, и надали може да има. То, брате, не е магаре, а ангел! Пък гласовито! Не може се удари с него и най-гласовитият ходжа на Султан-Селим! Като го прихванат, кога носи патрони на боевата линия, в най-голямата пуканица ще го чуеш. А вървежът му – на филибелишка кокона! На пара стъпя!

– Хайде на добър час – чу се гласът на добродушния капитан. – Па да не затриеш добичето, брей, че трябва.

– Не бой се, господин капитан, зааралията се ражда и отрасва по гърбовете на магаретата.

– Е, сега е веке съсипана Туркията – подби се някой жлъчно в тъмното.

– Господин капитан, ето ти магаре, ако затрия това. Тамам навреме прорева! – отвърна Генчо Дръжтеме и препусна, напътствуван от смеха на другарите си.

* * *

Генчо мина най-ситен раван край известните стражи и се изгуби в тъмното поле.

Той се упъти напосоки към едно възвишение, което бе по-близо до турските позиции, отколкото до

нашите. Стигнал до върха му, всадникът спря и се огледа околоръст. Нийде никаква светлинка. Само отсреща прожекторът на Султан-Селим бе метнал татъка, от другата страна на Одрин, безкраен сноп лъчи и шареше насам-натам.

Генчо Дръжтеме бе скроил още онзи ден един план, който трябваше сега тутакси да бъде турен в изпълнение. Той слезе от магарето и го привърза надлъжно о едно самотно дръвце. После бръкна в джоба на шинела си и извади едно мъничко електрическо фенерче, с което бе се снабдил това утро, неизвестно по какъв начин, от полковата канцелария. Той го привърза хубаво на челото на магарето, прекарвайки от двете страни на мъдрата Маркова глава и зад ушите няколко канапчета, които грижливо завърза около и отдолу на шията. Магарето се мъдреше като младоженец. Генчо опита и се увери, че фенерчето е здраво прикрепено и няма да падне. Тогава той натисна бутончето да светне и си тръгна пеш назад към позициите.

Марко Зааралията, който особено високо ценеше себе си, помисли един миг, па реши, че му туриха тая звезда на челото, за да си светне наоколо, ако му се поиска да подири нещичко за похрупване. Щом дойде до това заключение, той веднага наведе глава и се заогледва по земята.

О, какво би било учудването на тоя славен Марко, ако можеше да има що-годе понятие за тревогата, която звездата на челото му причини насреща в турския лагер. Щом видяха тая тайнствена звезда, турските най-предни стражи избягаха татък, да явят, че българите настъпват. Тутакси това бе известно на Шукрията. Телефоните заработиха. Прожекторът отправи светлите си снопове отсам и затършува надлъж и шир из полето. Никакво движение на войски! Никъде нищо не шава! По дяволите прожектора: той пречи да се

види звездата! И взират се пак напрегнато хиляди очи в нощта, и всички ясно виждат: свети една звездица и се движи някак тайнствено насам-нататък. Очевидно българите са се примъкнали напред и сигнализират, кроят нещо... Чакайте, синковци, сега ще видите, че таквиз тука не минават...

Генчо приближаваше землянките, когато се чу зад него тежък гръм. Една граната се пръсна и хвърли за миг в нощта зловещ кървав блясък.

– Бре, бре, бре, бреее, дръжте ме! – чу се гласът на Генча, който дотича при войниците, изпъпнали отново из землянките си.

- Я! Каква е тая?
- Що стана магарето?
- Къде е Марко?
- Да не те е хвърлил?
- Какво свети там?

Генчо бе обсипан от всички страни с въпроси. А ето ти го пред него и ротния му.

- До де ходи? Кам Марка?
- Е-го хее, господин капитан. Сигнализира.

В това време няколко гранати се пръснаха с оглушителен трясък. Генчо заподскача от удоволствие и завика своето „бре, бре и пр.“...

– Ей, момче, тебе ти хлопа. Ако ни набара артилерията им... – каза угрижено ротният. – Аз знаех, че такава ще я завършиш... Защо ли ти дадох магарето! Наместо да те вържа при него...

– Не карат им топовете толкова далеч, господин капитан. Я де орат – отвърна войникът с таквоз добродушие и тъй убедително, че капитанът изведнъж омекна.

– Не карат те, ама нали магарето ще стане зиян – каза той.

– Е, толкова гранати не чинят ли едно магаре, господин капитан? – обади се някой.

– Ти мълчи! Не чинят я! – скара му се Генчо. – Обзалагам се, че колкото Чадър-могила да е Марко, пак няма да го олучат. Нощем се не мери тъй лесно. Ако го закачат, аз от утре ще ходя на четири – заключи той.

Още няколко гранати.

– У-у! Да ви убие Господ! Толкова топове срещу едно невинно магаре! Засрамете се, магарски синове! – подбиваше се Генчо, бесен от радост.

Никой не мигна през цялата нощ. Трясъкът на гранатите, разсейвани най-лудешки, не престана току-речи до съмнало. И след всеки блясък момчетата бързаха да зърнат самотната светлинка – спокойна, ако гранатата е паднала по-далечко, и тревожно сигнализираща вследствие на стройни чифтета, ако е бухнала по-близичко. Но по едно време взират се те в тъмата, дважд по-голяма след пукването на няколко гранати изведнъж, и не виждат вече светлинката.

– Убиха го, бедното – чуха се гласове.

– Вятър! Свършила се е електриката на фенерчето, – възпали Генчо, но и нему се сви сърцето.

Турците пратиха още няколко гранати и канонадата най-после престана.

– Бас държа, че Марко е жив и здрав – каза Генчо, тръгвайки да го дири. – Хайде, момчета, кой иска? Ако макар ухото му е закачило, ще ви се подложя, всички да ме яздите; а ако му няма нищо, аз един по един ще ви яздя като магарета на Годоровден. Бива ли?

– Бива, бива – чу се от всички страни.

* * *

Изток руменееше, когато в предутринната дрезгавина Генчо Дръжтеме съгледа силуета на Марка Зааралията, философски одреман и неподвижен. Той догърча при него, взе да го гали по топлата муцуна и да му приказва:

– Е, Марко, зор ли беше, зор ли беше, а? Видиш ли ги тия будали турците? Гърми ли се толкова върху едно кротко магаренце като тебе? Не ги е срам! Ами ти отвърна ли им барим с чифтета, а?

Марко гледаше равнодушно и помахваше отрицателно умна глава.

– Е-де, недей ме лъга: все без чифтета не е минало, зная те аз. Я де са бухали гранатите... на, и пръстчица те е понапръскала – възразяваше Генчо, отвързвайки го.

Па изведнъж му се метна и препусна с все сила.

Посрещнат възторжено, като същински победител, пристигнал заедно със зората, весел и светъл като нея, Генчо Дръжтеме скочи от задницата на Марка и се обърна към другарите си:

– Видите ли го? Аз спечелих баса! Е, кое е най-голямото магаре, да захвана от него?